

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פקודי - תשס"ג - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : פקודי

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ג.

ר"ח, חודש אדר ותפילין

מכניסת המולד של חודש אדר מרבים בשמחה

הגמרא אומרת (תענית כט ע"א): "רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר: משנכנס אדר מרבין בשמחה". ונהגו בכל מקום לשיר ולגן אמרה זו בשמחה ובחזרה, החל מראש חודש אדר. הרב בעל הבא"ח מקשה מדוע אומרים 'משנכנס' אדר, והלא מן הראוי לומר 'משהגיע' אדר? ומבאר הרב זיע"א 'בדרך בדיחה והלצה' – שלפעמים המולד של ראש חודש הוא קודם לראש חודש עצמו, וכבר מעת המולד מתחילה הארת ראש חודש, וגם תמיד יהיה ראש חודש יומיים ויחשוב האדם שהשמחה מתחילה ביום השני של ראש חודש, שהוא למעשה א' אדר, כי יום א' דר"ח אדר הוא ל' שבט. משום כך אומר רב בגמרא שכבר מהתחלת כניסתו של הארת ראש חודש צריך לשמוח בו, ולא לחכות ליום ב' של ראש חודש שהוא א' אדר (עיין ב'אדרת אליהו' פרשת משפטים).

מעלת הצלת ישראל במגילה

הגמרא דורשת (מגילה יד ע"א) על גדולת ומעלת ההצלה שבמגילת אסתר, שהסרת הטבעת היעילה להחזיר בתשובה את כל עם ישראל יותר מנבואותיהם של מ"ח נביאים וז' נביאות שהיו לישראל. וכבר קבעו חז"ל שלעתיד לבוא שישתכחו כל הצרות, פורים לא יתבטל (רמב"ם פ"ב הי"ח). ועוד אומרת שם הגמ', שאותם מ"ח נביאים וז' נביאות לא הוסיפו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה כלום, חוץ ממקרא מגילה, בגלל חשיבותה. ושואלת הגמ', על סמך מה הוסיפו מצוה שלא כתובה בתורה? ומתורצת שלמדו זאת בק"ו מיציאת מצרים, וז"ל: "מאי דרוש (מנין למדו לתקן מקרא מגילה)? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה, ומה מעבדות לחירות אמרין שירה (כשיצאו ממצרים אמרו הלל ושבחו על גאולתם למרות ששם לא היו בסכנת חיים), ממיתה לחיים (מההצלה הגדולה שהיתה להם בזמן גזירת המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים) לא כל שכן!

מדוע אין אומרים הלל בפורים ?

וממשיכה הגמרא (שם) ואומרת: אי הכי, הלל נמי נימא (שיתקנו חז"ל לומר גם הלל) ? לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרין שירה? כדנניא, וכו' רב נחמן אמר קרייתא זו הלילא (שאין לך הלל גדול מזה שמוזכרים את הסיפור של הצלת ישראל). רבא אמר, בשלמא התם הללו עבדי ה' – ולא עבדי פרעה (ועל כן היה ראוי להם לומר הלל שהרי יצאו מעבדות לחרות), אלא הכא – הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש, אכתי עבדי אחשוורוש אגן (דלא נגאלו אלא מן המיתה – רש"י).

אין עם ישראל עבדים

הרמב"ם כותב שטעם קריאת המגילה במקום הלל הוא לא מהטעם "אכתי עבדי אחשוורוש אגן", אלא מהטעם השני שקריאתה זו הילולה. והביאור הוא משום שבאמת איננו עבדים של אף אחד אפי' בגלות, אלא עבדי ה' בלבד. ואדרבה, עם ישראל הם בעלי הבית על כל העולם כולו, והם מקור הברכה והשפע של כל העולם כולו. אשר על כן, כשיצאו ממצרים ראוי לומר 'ולא עבדי פרעה', וגם בתקופה שנצלו מהמן היה להם ראוי לומר 'ולא עבדי אחשוורוש', אבל עתה שתקנו לקרוא את המגילה, לא צריך לומר הלל שכן קריאתה זו הילולה, והרמב"ם הבחיר לנו בזה כמה צריכים לדעת ולהעריך את גודל מעלתנו בקרב כל הגוים.

אם אין לו מגילה - יקרא הלל בלי ברכה

הנפקא מינה שבין שני הטעמים הנ"ל המוזכרים בגמרא היא: אם נמצא במדבר ואין ברשותו מגילה, יכול לומר במקום זאת הלל – קריאתה זה הילולה, אך ללא ברכה. וז"ל הבא"ח (תורה לשמה סי' קצד) "ידוע פלוגתא דרב נחמן ורבא במגילה דף י"ד ע"א בטעם שאין קורין הלל בפורים דר"ן סבר קריאתה היינו הילולה ורבא סבר משום דכתיב עבדי ה' ועדיין הוו עבדי אחשוורוש ע"ש. וכתב הגאון המאירי ז"ל דנ"מ בין תרי טעמי הנז' למי שאין לו מגילה, דלר"ן יקרא ההלל ולרבא לא יקרא. והנה הרמב"ם ז"ל הביא טעמא דר"ן אך הראשונים לא כתבו האי נפקותא דהגאון המאירי ז"ל וצריך טעם לזה וכעת אין הפנאי מסכים", עכ"ל (עיין ברכ"י סי' תרצ"ג סעי' ד', ופרמ"ג בא"א שם ס"ק ב', וסיימו, שלמעשה אין נ"מ ולא קוראים הלל. ונראה, מי שאין לו מגילה יקרא תהלים ממזמור קי"ב – עד קי"ט ולא עד בכלל).

מגילה – נבואה שנצרכה לדורות

הגמרא דורשת (שם) על הנביאים שנתנבאו לישראל חוץ מתקופת המגילה, וז"ל: "ותו ליכא (נביאים – רש"י), והכתיב 'ויהי איש אחד מן הרמתיים צופים', אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל – מיהוא טובא הוו, כדתינא, הרבה נביאים עמדו להם לישראל, כפלים כיוצאי מצרים (ועיין ברש"י שמונה את הגדולים שבהם מאברהם אבינו) – אלא, נבואה שהוצרכה לדורות – נכתבה, ושלא הוצרכה – לא נכתבה". מכאן רואים כמה חשובה וגדולה מעלתה של הצלת עם ישראל בזמן המגילה, שהרי הגמ' אמרה שנבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, משמע שהמגילה הוצרכה לדורות.

שירתם של בני קרח

עוד הגמרא מביאה על השירה של בני קרח ששבחו את הקב"ה על הצלתם, ונקראו משום כך 'עומדים ברומו של עולם', וזכו שיצא מהם שמואל הנביא - וז"ל הגמרא: "רבי שמואל בר נחמני אמר (על שמואל שהיה מן הרמתיים צופים), אדם הבא משתי רמות שצופות זו את זו. רבי חנין אמר, אדם הבא (שמואל הנביא) מבני אדם שעומדין ברומו של עולם. ומאן נינהו - בני קרח. דכתיב ובני קרח לא מתו. תנא משום רבינו: מקום נתבצר להם בגיהנם, ועמדו עליו. שתי רמות שצופות זו לזו. וי"א בני אדם שעומדים ברומו של עולם, ומאי נינהו, בני קרח דכתיב 'ובני קרח לא מתו', מאי דכתיב 'ועמדו עליו'. ואח"כ הגמ' אומרת ששבע נביאות היו, ונבואתן היתה מתוך רוח הקודש, ומביאה הגמ' פסוקים ואסמכתות לכל אחת.

שירתה של חנה הנביאה

הגמרא דורשת שבחים גדולים משירתה של חנה הנביאה, גם על מלכות בית דוד, וגם על שבחים לבורא עולם, וז"ל (שם): "חנה - דכתיב 'ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני בה', רמה קרני, ולא רמה פכי. דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן, שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן. 'אין קדוש כה' כי אין בלתי', אמר רב יהודה בר מנשיא, אל תקרי בלתיך אלא לבלותך - שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם; מדת בשר ודם - מעשה ידיו מבלין אותו, אבל הקדוש ברוך הוא - מבלה מעשה ידיו. 'ואין צור כאלקינו' - אין צייר כאלקינו. אדם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים, אבל הקדוש ברוך הוא צר צורה בתוך צורה, ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים" עכ"ל.

מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה

הגמרא (מגילה ט"ו ע"א): "תניא, רבי אליעזר אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ויאמר המן בלבו, רבי עקיבא אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה. רבי מאיר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר ויודע הדבר למרדכי. רבי יוסי בן דורמסקית אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר ובבזה לא שלחו את ידם. אמר שמואל, אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו, שנאמר קימו וקבלו - קימו למעלה מה שקיבלו למטה. אמר רבא, לכולהו אית להו פירכא, לבר מדשמואל דלית ליה פירכא. עוד אומרת הגמ' (שם ז')

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פקודי - תשס"ג - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לא הזכיר 'על הניסים' בברהמ"ז של סעודת פורים
הפוסקים נחלקו אם חייבים לאכול בסעודת פורים לחם דוקא או לא. י"א: כתוב במגילה 'לעשותם ימי משתה ושמחה', וזה בא ללמדנו שאסור לצום בו, אבל אין חיוב לאכול לחם דוקא, וכך ק"ל למעשה.
מי שלא אמר 'על הניסים' בברכת המזון בסעודת פורים: דעת המהרש"ל, חייב לחזור, כי לשיטתו חייבים לאכול פת בסעודה זו.
ברהמ"ז, יכול לאומרה ב'הרחמן' כדין מי שלא אמר יעלה ויבוא. ואם לא אמרה כלל, אינו חוזר.

סדר היום הרמוז ב'יעלה ויבוא'
הרמב"ם כותב (הלכות ת"ת פ"א ה"א וי"ב) שאדם צריך לשלש את סדר לימודו, וכמו כן לשלש את יומו. היוצא מכך, שמונה שעות - יקבע עתים ללימוד תורה, ושמונה שעות - יעבוד לפרנסתו, ושמונה שעות הנותרות - למאכל ומשתה ושינה (אין הדבר אמור לבני תורה הממיתים עצמם יומם ולילה על שקידת התורה). והנה, דבר זה רמזו ב'יעלה ויבוא', שכן אומרים זכרנו ה' אלקינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים טובים - בו בגמטריה שמונה וזה רמזו לשמונה שעות ביומו של האדם. בתחילה אומרים זכרנו ה' אלקינו בו לטובה - אין טוב אלא תורה, מכאן שצריכים לקבוע שמונה שעות ביום ללימוד תורה. אחר כך אומרים 'ופקדנו בו לברכה' - הברכה היא הפרנסה ומבקשים שתהיה בה ברכה שלא יאבד את ממנו. ולבסוף, 'והושיענו בו לחיים טובים', לומר שהחיים הטובים שהם המאכל והמשתה והשינה, יהיה גם כן לישועה ולבריאות טובה, ויקדיש לזה שמונה שעות הנותרות.

אמירת הלל בעמידה ובשמחה
מעלתו של ההלל כל כך גדולה ועצומה, שכן עומדים ומשבחים לבורא כמו מלאכים ושרפים, ועל כן, יש לאומרו בשמחה של מצוה, ומתוך יראה והכנעה לפני מלכו של עולם, ולא יסמוך עצמו על הכותל, ולא על התיבה, אלא בעמידה.
אך זקן או חולה שאינם יכולים לעמוד, מתוך חולשתם - יכולים לאומרו בישיבה, וישתדלו לומר אותו בשמחה ומתוך יראה וכבוד.
כתוב בתהלים 'מִקְהֵל אֶקְרָא ה' וּמִן אֶבְי אֲנִשְׁע' (י"ח, ד - וכן בשמואל ב כ"ב, ד). מכאן לומד הרב 'טוב לבב': מי שקורא את ההלל בראש חודש בשמחה, יזכה להנצל מכל רע במשך כל החודש כולו.

כופלים פסוקים בהלל מ'אנא' ועד 'הודו'
הרב כותב שבקריאת ההלל כופלים את הפסוקים של 'אנא ה' הושיעה נא' וכן 'אנא ה' הצליחה נא', וממשיכים לכפול עד 'יהללך'. ויש לדעת שהחיד"א כותב שיש מקומות שלא כופלים אלא את 'אנא ה' הושיעה נא' ואת 'אנא ה' הצליחה נא' בלבד, אבל אין המנהג כן, אלא כופלים הכל עד הסוף כנ"ל. ובכפילות זו אין שום תוספת ושום גריעותא, כי הכל דרך מנהג, ואין חולק בדבר הזה, ואין זה 'כל המוסיף גורע' (ומביא הרב שכתב בעניין הזה ברב פעלים) ותשובה זו לא נמצאת - חבל על דאבדוק.

מוסף ראש החודש 'הזה'
בתפילת מוסף של ר"ח אנו אומרים "את מוסף ראש החודש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות חוקי רצונך". יש שאמרו שלא נוהגים לומר "הזה". ומיהו אומר הרב, נכון הוא לומר 'החודש הזה' דוקא. והטעם הוא משום שכוונתנו היא, שכל הקרבות שצריכים להקריב בראש חודש, אנו מוכנים ומזומנים להקריבם.
כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, יבאו רבים מעם ישראל בתחילה בהתלהבות להקריב קרבן חטאת ואשם, וישמחו מאוד על ההזדמנות שסו"ס ניתן לכפר על חטאתם, וכי חיכו וציפו לכך כל כך הרבה שנים, אלא שהכנהם יהיו עסוקים מאוד בהקרבנות קרבות ציבור, ויאמרו להם להמתין עד שייסימו את חובם בהקרבנות קרבות ציבור קודם, כולל קרבות ראשי חודשים מיום החורבן עד יום שיבנה ביהמ"ק בב"א.

ע"א) "ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות, בגדי מלכות מיבעי ליה - אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, מלמד שלבשה רוח הקדש, כתיב הכא ותלבש, וכתיב התם ורוח לבשה את עמשי". רואים מגמרות אלו כמה העריכו התנאים את גודל מעלתה של מגילת אסתר, וכל תנא חיפש למצוא לזה סמך משלו.

לא אמר יעלה ויבוא בתפילה בר"ח
בלילה: אם לא אמר יעלה ויבוא בתפלת ערבית של ליל ראש חודש - בין אם ר"ח יום אחד ובין אם חל ר"ח יומיים - הדין הוא שברגע שאמר ברוך אתה ה' בלבד, ואפילו אם עדיין לא אמר המחזיר שכינתו לציון, לא יאמר 'למדני חקיד', ולא יחזור לרצה, אלא יסיים תפלתו.

ביום: אם שכח בשחרית או במנחה של ר"ח לומר יעלה ויבוא - חוזר, וכיצד חוזר? כדלקמן:
אם נזכר לאחר שכבר אמר "ברוך אתה ה'" ועדיין לא אמר 'המחזיר שכינתו לציון' - יסיים 'למדני חקיד', ויזכיר 'יעלה ויבוא', וימשיך 'ואתה ברחמך' וכו'.
אם נזכר אחר שסיים "המחזיר שכינתו לציון" - יאמר במקום 'יעלה ויבוא', ולא יחזור לרצה, אלא ימשיך 'מודים אנחנו לך' וכו'.
אם נזכר אחר שאמר "מודים" חוזר לרצה, ויאמר 'יעלה ויבוא', וימשיך 'ואתה ברחמך' וכו'. וכן אם נזכר עד 'יהיו לרצון אמרי פי' האחרון.
אבל אם נזכר אחר שאמר "יהיו לרצון אמרי פי" האחרון - אפילו לא עקר רגליו, חוזר לראש התפלה.

המסופק אם אמר יעלה ויבוא
המסופק לאחר שעקר רגליו אם אמר 'יעלה ויבוא' או לא:
דעת מנן: תולים לומר שמסתמא אמר 'יעלה ויבוא' שכן לא עברו שלשים יום מהפעם האחרונה שאמר. הרמ"א חולק ואומר: אדרבה, תולים לומר שטעה, שכן רגילות לשוננו רוב החודש שלא לומר 'יעלה ויבוא'.
ולמעשה, בחול - צריך לחזור, וטוב שיכוון שתפילתו היא על תנאי, שאם אינו חייב לחזור עליה תהא התפילה כתפילת נדבה. (לדעת הב"א אין צורך בעשיית תנאי, אלא כיון שהוא מתפלל אגלאי מלתא שהוא מתכוין לעשות את הטוב ואת המועיל). ומיהו, בשבת - לא שייך לעשות תנאי שכן לא מקריבים נדבות בשבת, ועל כן יכוין לצאת עם תפלת החזרה של הש"ץ (ענין על כל הנ"ל בשו"ע סי' תכ"ב, ובא"ח ויקרא ש"ש).

אמר עם הספר - ישוב מחשבתו הרעה
התפלה היא עבודה שבלב, והיא דורשת עקביות ורצון איתן, לכוון בה מה שמוציא מפיו, ולא לחשוב דברים אחרים, וגם לומר את כל ההוספות המיוחדות שיש בזמנים משתנים כגון 'יעלה ויבוא' בראש חודש וכדומה. ועל כן, טוב יעשה האדם אם יתרגל להתפלל מתוך סידור, ויועיל לו הדבר בראש חודש שלא ישכח לומר 'יעלה ויבוא', ורמז לכך מהמגילה "אמר עם הספר" - כלומר אם הוא אומר את התפלה עם הספר פתוח לפניו, אז "ישוב מחשבתו הרעה" - לא יטעה ולא יחשוב דברים לא ראויים בתפלה.

לא אמר יעלה ויבוא בברכת המזון
דעת הרמב"ם שבראש חודש חייבים לשמוח, ואסור לצום בו מדאורייתא, ומיהו אין חיוב לאכול פת דוקא. יש חולקים ואומרים שאיסור הצום בראש חודש אינו אלא מדרבנן, וחייבו רבנן לאכול פת בראש חודש. הנפקא מינה בין שתי הדעות למי שלא הזכיר 'יעלה ויבוא' בברכת המזון, שכן אם נאמר שיש חיוב לאכול פת בראש חודש, הרי דינו כמו שחייב לחזור וכמו בשבת אם לא אמר 'רצה' חייב לחזור שכן יש חיוב לאכול בשבת פת. מה שאין כן אם נאמר שאין חיוב לאכול פת בראש חודש, אין חיוב לחזור מראש אם לא נאמר 'יעלה ויבוא' בברכת המזון. למעשה, ק"ל שאין חובה לאכול פת בראש חודש, אלא יכול לאכול כל מה שירצה, ועל כן אם לא אמר יעלה ויבוא בברכת המזון, לא חוזר, אלא יכול לומר ב'הרחמן הוא יחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה - אלקינו ואלקי אבותינו יעלה ויבוא וכו' (וענין על כל הנ"ל שו"ע סי' תי"ח, וכן שם סעי' ד', ובבא"ח שם).

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פקודי - תשס"ג - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

בדרך לתפלת שחרית מעוטרת בתפלין, ושמע קדושת 'כתר' של מוסף בבית כנסת סמוך, יחשוב בדעתו שאסור לומר עמם 'כתר' שכן יש תפלין על ראשו – טעות היא בידו, ואדרבה, בזיון הוא שיש ציבור שמשבחים את הקב"ה והוא אינו עומד ומשבח עמם. אלא הדין הוא, שצריך לעמוד ולומר 'כתר' עם הציבור למרות שיש עליו תפלין. והרב מוסף, טוב לשנות את מיקום הנחת התפלין על ידי שיחצוץ באצבעותיו במקום הנחת תפלין של יד, או ע"י בגד, וכן שיזיז מעט את התפלין של ראש ממקומו, ועל ידי כך לא חושש מכלום (ענין ויקרא ש"ש אות י"ז).

האם יכול להניח תפלין לאחר מוסף ?

אם לא הספיק להניח תפלין של ר"ת בתפלת שחרית בראש חודש, או אם רגיל להניח תפלין אחרי התפלה וללמוד בהם כל היום - האם יכול להניחם לאחר תפילת מוסף? הדין הוא, כיון שאמר "כתר" אינו יכול להניח תפלין לאחר מכן, אפי' לא בשעת לימוד תורה, מכיון שאין כתר של תפלין, על כתר של קדושת מוסף (וענין לכה"ח סי' כ"ה ס"ק צ"ו מחלוקת בין הרש"ש להחיד"א).

אבל מי שנוהג להניח במנחה תפלין של 'שימושא רבא', יכול להניחם גם לאחר מוסף, כיון שזה זמן של 'שימושא רבא' (ענין לבא"ח ויקרא אות יא).

זהירות בכבוד התפילין

נוהגים לחלוץ את התפילין לאחר חצי קדיש שקודם תפילת מוסף (ענין לשו"ע סי' כ"ה סעי' י"ג). ולעיתים אין זמן לקפלם כיהא, כיון שרוצה להתפלל עם הציבור.

אומר הרב בא"ח: אין להניחם סתם כך גלויים על השולחן, אלא יש להניחם בצורה ישרה, שלא יניח צד המעברתא למעלה וגופו של בית למטה, וכן יכסם בכיס הטלית או התפילין, ותכף אחר תפלת מוסף יקפלם (ענין לבא"ח חיי שרה ש"ר אות י"ט).

היו נוהגים להניח תפילין כל השבוע, וכשהיו חולצין אותן ביום שישי היו מברכים ברכה, אך אין לברך ברכה זו (ענין לשו"ע או"ח סי' כ"ט סעי' א').

וכשאדם חולץ תפילין של ראש, יחלצנו ביד שמאל, כדי להראות את הצער שבהסרתן.

אם התהפכה הרצועה של התפילין

ישנה מחלוקת בין הרש"ש לרב חיד"א האם לאחר מוסף מניחים תפילין 'שימושא רבא' או לא, וכן מה הדין אם שכח להניח תפילין או אם לאחר שסיים תפילתו ראה שהתהפכה רצועת התפילין שלו. לענין התהפכות הרצועות בתפילין: אם זה ברצועת תפילין של יד – לית לן בה.

אך אם זה בתפילין של ראש, ברצועה שעל הראש - יניח שוב תפילין, ויאמר קריאת שמע, וכן את פרושות "קדש" "והיה כי יביאך", כיון שלא קיים מצוות תפילין כהלכתה (ענין לבא"ח חיי שרה ש"ר אות ד').

הנחת התפילין בנרתיק כפי טבע האדם

כל אדם יניח את התפילין בתוך הנרתיק כפי טבעו. דהיינו, אם טבעו ללכת תמיד לצד ימין, יניח תפילין של יד בצד ימין. ולכאורה, מה זה משנה, הרי גם אם יוציא תפילין של ראש תחילה, יכול להניחם בצד, ולקחת את של יד ? אלא, יש מי שאומר: שאם יצא תפילין של ראש לפני תפילין של יד – יניח של ראש תחילה. והרי כתוב "בין עיניך", ולמדו חז"ל כל זמן שהם בין עיניך, יהיו שתיים. עכ"ז, זה רק זה לכתחילה, אבל בדיעבד לא משנה, וזה לפי הפשט.

סדר הנחת תפילין

לפי הזהר ישנו ענין וסוד בסדר הנחת התפילין, קודם תפילין של יד ואח"כ תפילין של ראש.

דעת השו"ע, כשמהדק את התפילין על זרועו מסובב אותו על האצבע, ומהר מניח תפילין של ראש כדי שלא יהא הפסק. אבל לפי חכמי הקבלה יש

מעלת ר"ח על פני יום חול

מעלתו של ראש חודש גדולה משל יום חול רגיל, וניתן לראות זאת מהגמרא שמפרטת את מספר העולים לקראת בתורה, ותולה זאת בכמות המלאכה ובחשיבותו של אותו היום, וז"ל: (מגילה כא ע"א) "בראשי חדשים ובחולו של מועד - קורין ארבעה, אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן, ואין מפטירין בנביא". והגמ' מביאה לזה טעם וז"ל (שם כב ע"ב) "יתא שמע, זה הכלל, כל שיש בו ביטול מלאכה לעם, כגון תענית צבור ותשעה באב - קורין שלשה, ושארין בו ביטול מלאכה לעם, כגון ראשי חדשים וחולו של מועד - קורין ארבעה, שמע מינה". הקשר שבין ביטול מלאכה לבין העולים לתורה הוא משום שבזמנם כל מי שעולה לתורה היה קורא את העלייה שלו, והיה בזה קושי ועיבוד בימים שהיו צריכים לצאת למלאכתם. טעם נוסף המובא בגמרא, כיון שכל יום חשוב מחברו, נוספה בו עלייה אחת, ומונה הגמ' שם את מדרגות החשיבות מיום חול ועד שבת שהיא החשובה שבכל הימים (יותר מיום כיפור).

מצוה להרבות בסעודה בר"ח

יש מצוה מיוחדת להרבות בסעודה בראש חודש, וכך כותב בקיצור שולחן ערוך (סימן צז ס"ב) וז"ל: "מצוה להרבות בסעודה בראש חודש, ואם חל בשבת יעשה תבשיל אחד יותר מבשאר שבתות". יש שטוענים ואומרים שכיון שראש חודש הוא יום טוב לנשים שלא יעשו מלאכות קשות ביום זה, אם כן מן הראוי שלא יבקשו מהן לעשות מאכלים ותבשילים נוספים שלא להקשות עליהן, ובאמת אם הדבר עלול לגרום למחלוקת, יעשה שינוי קל לכבוד ר"ח כגון ישתה מעט יין וכדו', ודי בכך. וענין בשו"ע (סי' תי"ט) שכתב סימן מיוחד לזה, ובס"ה כתוב בו "מצוה להרבות בסעודת ר"ח".

הדלקת נר לכבוד ר"ח

הבא"ח כותב שיש נוהגים להדליק בליל ראש חודש שתי נרות לכבוד ראש חודש. בימינו אין צורך להדליק שתי נרות, אלא מספיק נר אחד, מפני שבזמנם כל התאורה היתה ע"י נרות, וכיון שהיה ממילא נר אחד דלוק לתאורה, היה צריך נר נוסף שהיה בו היכר שהוא לכבוד ראש חודש. אבל בימינו שהתאורה ע"י חשמל, מספיק להדליק נר אחד בלבד, ויש בזה היכר גמור שהוא לכבוד ראש חודש. נר זה טוב שהיא משמן זית וכדומה, ואם אין לו, יכול להיות מכל סוג (ענין לבא"ח שם אות י"א, ופר"ח ס"ק א').

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי

בתפלה אנו אומרים פעמיים "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך". והנה, ידוע שהיצר הרע מבבל את האדם בשעת התפלה יותר מכל זמן אחר ביום, ומכניס לו בראשו את כל המחשבות שהוא לא מעוניין לחשוב עליהם, ועל אחת כמה וכמה בשעת התפלה. ולכאורה דבר זה צריך לעורר פחד נורא כיצד יכולים לומר להקב"ה שיהיה הגיון הלב לפניו, אחרי כל מה שעלה במחשבתו כל התפלה? אלא צריך כל אדם להתפלל לפחות פעם בחודש לפני התפלה, שיהיו כל המחשבות הפסולות שחשב עליהם בשעת התפלה בטלות כחרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש, וצריך לבקש שמחשבת ביטול זו שיוצאת מלב טהור ומרצון עז לעשות רצון אבינו שבשמים תבוא לפניו יתברך, וזה יהיה אותו 'הגיון לבי' שהוא מזכיר כל חייו בתפלה. וכבר תיקן הבא"ח תפילה כעין זו בספרו עיני"ח פרשת מקץ אות א'.

אם אפשר לחזור על שחרית אחרי שהתפלל מוסף

אם סיים את תפלתו, ושומע מהש"ץ יעלה ויבוא, ונוצר שלא אמר יעלה ויבוא בשחרית - האם יכול להתפלל שחרית אחרי שכבר סיים להתפלל מוסף? יש אומרים: שיכול להתפלל שחרית. ודעת הבא"ח: לא יתפלל מוסף אלא יתפלל תשלומים במנחה (בא"ח ש"ש ויקרא אות י"ג).

אם אומרים 'כתר' במוסף עם תפילין

חולצים את התפילין בראש חודש לפני תפלת מוסף, משום שבתפלת מוסף אומרים 'כתר', והתפילין הם כתר, ואין אומרים כתר על כתר. שמא יאמר אדם שיש איסור גמור לומר קדושת 'כתר' של מוסף עם תפלין, ואם הוא

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פקודי - תשס"ג - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לקחו את מספר שלוש השני והפכוהו ויצא ארבע – כלומר דוד. אמרו המן ואשתו הנה נצחנו את דוד. אך השאירו את הקוביות כמו שהם, את דוד למעלה, ואת אגג למטה. וזהו שכתוב ברמז "וירם מאגג מלכו ותנשא מלכותו", של דוד. ועל דרך בדיחותא אומרים, זהו מה שאנו עושים "ונחפוך הוא".

כל כוונתו של המן היתה רשעות, כשהפיל המן גורלות על החודשים ויצא חודש אדר, אמר: בחודש זה מת אבי התעודה, משה רבנו ע"ה. אמר המן: מיום ז' אדר עד י"ג בו זה שבעה ימים של האבל, ואת היום השביעי שהוא יום ההספד הגדול למשה, דהיינו יום י"ג אדר, אני אקבע. אך לא זכר כי היא עת הלידה, וכל חודש אדר הוא שמחה וסימן טוב לכל עם ישראל, וכבר משכנע אדר מרבין בשמחה (עיין לעטרת תפארת פלאות רבות אות ק"ו).

מרבין בשמחה

האדם צריך להיות כל הזמן בבחינת "ויששו בשמחה" (תהלים סח, ד), ובחודש אדר ירבה עוד בשמחה. כי כשיצר הרע רוצה להשתלט על האדם הוא מביא לו עצבות וצער. וידוע שעל הנביאים חלה נבואה כמו שכתוב "כנגן המנגן ונחה עליו רוח ה'", אבל כשיש צער אין רוח הקדש ואין נבואה.

ולכפרת פשע – סוף וקץ לכל צרותינו

בתפילת מוסף של ר"ח אנו אומרים "חדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה וכו' למחילת חטא ולסליחת עוון", ובשנה מעוברת מוסיפים "ולכפרת פשע".

בשאלה עד מתי אנו מוסיפים "ולכפרת פשע", רק עד ר"ח אדר שני או עד ר"ח אלול, נחלקו השיטות: י"א: עד אדר שני, וי"א: עד ר"ח אלול.

וכוונת תפילה זו היא, "למחילת חטא" – זה על חטא קטן, "ולסליחת עוון" – אלו עוונות יותר חמורים. "ולכפרת פשע" – זה כבר הרבה יותר גדול, ואם אנו מבקשים שהקב"ה יכפר לנו על כך, עדיף שנאמר תוספת זו, עד ר"ח אלול.

ועוד אנו מבקשים בתפילת מוסף של ר"ח: "ויהי ראש חדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו, תחילה וראש לפדיון נפשנו". הפשט הוא, שאנו מבקשים שתהיה לנו גאולה מהצרות הגשמיות, אך אנו גם מבקשים ענין רוחני כפי שכתוב שלעתיד לבוא בימות המשיח "ומלאה את הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה יא, ט). והפירוש סוף וקץ לכל "צרותינו" – הגשמיות, תחילה וראש לפדיון "נפשינו" – ברוחניות.

מתי יחול ר"ח אדר – זמן קריאת ד' פרשיות

הימים שראוי לקבוע בהם ר"ח אדר הם: זבד"ו – דהיינו, שבת, שני, רביעי ושישי.

ישנם ארבע פרשיות מיוחדות שקוראין אותן בציבור בנוסף על פרשת השבוע, בתקופת חודש אדר, ואלו הן: פרשת "שקלים", פרשת "זכור", פרשת "פרה", ופרשת "החודש".

ארבע הפרשיות הללו אינן נקראות בארבעה שבועות רצופים, אלא ישנה הפסקה של שבת אחת או שתיים ביניהם.

ועל פי הסימן זבד"ו הנ"ל, נתנו סימן לשבתות ההפסקה שבהם לא יקראו אחת מארבע פרשיות אלו: ז' – ט"ו, ב' – ו', ד' – י', ב' – י"ו.

כלומר, כשחל ר"ח בשבת (ז) – מפסיקין בשבת שחלה ב"ט באדר ולא קוראים בה פרשה נוספת חוץ מפרשת השבוע, וזו נקראת שבת הפסקה, וסימן לכך ז' – ט"ו.

וכשחל ר"ח ביום ב' בשבוע – לא קוראים בשבת שחלה ב' באדר שום תוספת, וסימן לכך ב' – ו'.

וכשחל ר"ח ביום ד' בשבוע – מפסיקין בשבת שחלה ב' באדר, וסימן לכך ד' – ז' (כמו השנה). וכשחל ר"ח ביום ו' בשבוע – מפסיקין בשתי שבתות, בשבת שחלה ב' באדר, ובשבת שחלה ב"ט (ט"ז) באדר, וסימן לכך ו' – ב', י"ו (עיין לשו"ע סי' תרפ"ה סעי' ו').

כוונתו של ז' עולמות עד שמגיע לתפילין של ראש, ועל כן צריך לכוון שבעה כריכות לפני הנחת תפילין של ראש (עיין לשו"ע סי' כ"ז סעי' ח', ולכה"ח שם ס"ק ל"ה).

אין לדבר כלל בזמן הנחת

יזהר שלא יפסיק בדיבור בין תפילין של יד לתפילין של ראש, ואפי' אם שמע קדיש, לא יענה אמן. ואם שמע קדושה יעמוד כמו כולם, ולא יענה עם הציבור, אלא ישתוק ויכוון לש"י. ואפילו המלך (מלך יהודי) שואל בשלומי, לא ישיבנו. ואם ענה על דבר שבקדושה, אינו חוזר ומברך (עיין לכה"ח שם ס"ק מ"ג).

דודי הרה"ג יהודה צדקה זצ"ל – ראש ישיבת 'פורת יוסף', היה אומר על התפילין:

תפילין של יד – כנגד נעשה, של ראש – כנגד נשמע. תפילין של יד – כנגד האדם שעובד לפרנסתו, של ראש – כנגד הלומד תורה. ובין תפילין של יד לתפילין של ראש אין מפסיקין, וצריך לחבר את בעלי הבית עם לומדי התורה.

"וטרף זרוע אף קודקוד"

על שבת גד נאמר "וטרף זרוע אף קודקוד" (דברים לג, כ) – מה פירוש הדבר? הרי בדרך כלל בעת מלחמה כשמכים בחרב היא נוגעת תחילה בקדקד ורק אח"כ בזרוע?

אלא, שבת גד כשהיו לוחמים היו מכים מלמטה לכיוון למעלה, וכיצד הצליחו לעשות שינוי ניסי שכזה? כל זאת בזכות שלא היו מסיחין בין תפילין של יד לתפילין של ראש (עיין כלי יקר שם).

תפילין בחול המועד

חלק מעדת האשכנזים בחו"ל נוהגים להניח תפילין בחול המועד. מנהג הספרדים: שאין מניחין תפילין בחול המועד (ועיין לשו"ע סי' ל"א סעי' ב').

כשבאו תלמידי הגאון מוילנא לארץ ישראל, אמר להם שלא יניחו תפילין בחוהמו"ס.

מסופר על רב אשכנזי אחד בחו"ל, שנהג כמנהג הספרדים לא להניח תפילין בחול המועד, אבל בני קהילתו היו מניחים תפילין.

יום אחד בחול המועד הגיע הרב לביכ"נ ולא הניח תפילין, באו כל בני הקהילה בטענה הכיצד הוא עושה כן. מה עשה? קנה תפילין אחרות והוציא מתוכן את הפרשיות, ותפילין אלו הניח בחול המועד.

לאחר מאה ועשרים שנה, כשנפטר לבית עולמו, לקחה אשתו את הטלית ותפילין ומכרה אותם.

והנה גילו כי התפילין ריקות, והיה רעש גדול. אמר רב הקהילה, כנראה שהכתב נמחק במשך השנים, אך הוא ידע את האמת מה עשה אותו רב קהילה קודם.

ויקר – אלו תפילין

לתפילין ישנו קשר עם פורים וכדברי הגמרא על הכתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" – ויקר, אלו תפילין, שנאמר "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (מגילה טז ע"ב). ופירש"י שם שהמן הרשע גזר על כולם שלא ילמדו תורה ולא יניחו תפילין וכו'.

וירם מאגג מלכו ותנשא מלכותו

אומר בעל הבאי"ח, שהמן ואשתו לקחו שלוש קוביות לשחק בהם, ואמרה זרש להמן: בא ונראה מהו המזל שלך? וידוע שבכל קוביה, כל מספר שיוצא למעלה, המספר שתחתיו משלים לשבע, כגון: אם למעלה יוצא שש, למטה יש אחד, ואם למעלה חמש, למטה שניים.

לקח המן שלוש קוביות וזרקם, ויצאו לו המספרים: שלוש, שלוש, אחד – דהיינו, אגג. אמרה לו אשתו: בא ונראה מה יש למטה בקוביה. לקחו את מספר שלוש והפכוהו ויצא ארבע, לקחו את מספר אחד והפכוהו, יצא שש,

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פקודי - תשס"ג - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

www.harav.org

המקור למנהג אכילת זרעונים בפורים

כשרצה נבוכדנאצר אנשים שיעמדו לפניו, הוא חיפש אנשים שיוכלו לעמוד ללא כל תזונה, ואף אם יבוא זבוב על האף שלהם לא יזוזו אלא יעמדו ישר. והוא מצא את חנניה מישאל ועזריה ודניאל. ודניאל לא רצה לאכול מפת בג של המלך אלא אכל רק אורז וזרעונים, וכן חנניה מישאל ועזריה, וראה המלך כי פניהם יפים מאד (עיין אבי"ע דניאל א', טו). ולכן נהגים לאכול אורז וזרעונים בפורים, זכר לאכילת זרעונים שאכלו דניאל וחבריו, ועשה להם הקב"ה נס בזה.

ולכאורה מה הקשר לפורים, הרי המעשה עם דניאל לא היה כלל בתקופת זו ?

אלא נאמר במגילה "וישנה ואת נערותיה לטוב" (אסתר ב, ט), גם אסתר אכלה זרעונים בבית אחשורוש. כשבאה אסתר לבית המלך אחשורוש לא רצתה לגלות את עובדת יהדותה, וגם כשהמלך שואל וחוקר אותה לפשר עמה ומולדתה ובית אביה, היא דוחה אותו ללא כל תשובה, "אין אסתר מגדת עמה ומולדתה". אמר אחשורוש בליבו, כנראה אסתר ממשפחה פשוטה והיא מתביישת בזה (עיין מגילה דף ט"ז, ולבאי"ח תצוה אות יט, ולכה"ח סי' תרצ"ה סעי' כ"ה).

ומובא בזוהר הקדש על הפסוק "ובבואה לפני המלך" (אסתר ט, כה) - כל פעם ופעם היתה אסתר שולחת את הצל שלה. אבל ביום שהיתה צריכה לבוא ולהתחנן על עמה אמרה "כאשר אבדתי אבדתי" אני בעצמי צריכה לבוא ולהתחנן ולא לשלוח את השדה - כמו שאבדתי ממך אבדתי מכלל ישראל.

בתרגום שני ובמדרש 'שוחר טוב' מובא תפילתה של אסתר, ואם יקרא אדם תפילה זו, לא יוכל שלא להוריד דמעות מעיניו.

וכשבאה לפני המלך, לא רצה להושיט לה את שרביט הזהב, אך נעשה נס והתארך מאליו, וכשראה המלך נס זה, אז "ותישא חן וחסד לפניו" וכו'.

החודש הזה לכם ראש חודשים

את קידוש החודש היה בי"ד קובע על פי עדותם של עדים שראו את הלבנה. לפעמים היו העדים מאחרים או לא מספיקים לראות את הלבנה או שהיו העננים מסתירים אותה, ועל כן בי"ד היו קובעים את ר"ח יומיים.

כיום יש לנו חשבונות של המולד, שנה מעוברת, חודש מלא או חסר וכו' מזמן בריאת העולם עד ביאת המשיח. יתאר אדם לעצמו כשמש רבנו קבע מתי יחול ר"ח, לא היה לו לוויינים או משקפות הרואות למרחוק - אלא הקב"ה לימד את משה רבנו את כל סדר ומהלך קידוש החודש, ואמר לו החודש "הזה" - כזה ראה וקדש. ויש מצוה לדעת מתי לעבד חודשים.

מסופר על רב אחד שבא להבחן לרבנות העיר. והוא בא לבית הכנסת באותה קהילה, וראה והנה היא סגורה, וביקש מהשמש שיפתח לו את בית הכנסת אך הוא לא הסכים. בינתיים הוציא לוח שנה מכיסו והחל לעיין בו מתי מולד הלבנה של החודשים, מתי חודש מלא או חסר וכו'. בינתיים הגיעו ראשי הקהילה והם "בחנו" אותו על מנין ימי החודשים ומולד החודשים, וראו שהוא בקי בכל הדברים.

(כדי לדעת את ההלכות הקשורות בעיבור החודשים ניתן לעיין בשו"ע לפני הלכות הפסח, וכן בספר 'נתיבי עם' של הרב עמרם אבורביעי זצ"ל ובספר 'חוקת עולם').

אנו מבקשים מרבש"ע שימחול לנו על כל עונותינו, ויה"ר שהחודש הזה שיבוא עלינו יהיה סוף וקץ לכל צרותינו, תחילה וראש לפדיון נפשנו. וכשם שהקב"ה עשה נסים לאבותינו בחודש זה, כן יעשה עמנו נסים ונפלאות, וידבר שונאינו תחתינו, וישלח לנו משיח צדקנו, ונזכה לראות בביאת הגואל ובנין אריאל, בב"א.

